

**EDAM Dış Politika ve Güvenlik
Bilgi Notu**

NATO Varşova Zirvesi'nde Bizi Neler Bekliyor?

Temmuz 2016

Doruk Ergun
Araştırma Görevlisi, EDAM

8-9 Temmuz tarihlerinde Varşova'da yapılacak olan NATO Zirvesi, 2014 senesinin Eylül ayında Galler'de yapılan zirveden beri NATO'nun en önemli toplantısı niteliğindedir. Soğuk Savaş'ın bitiminden beri yüz yüze kaldığı en karmaşık ve geniş tehdit ortamında bulunan NATO'nun liderleri, bir yandan doğuda ve güneyde varlığı gittikçe artan Rusya, diğer yandan yükselen terörizm tehdidi ile askeri ve siyasi olarak nasıl mücadele edeceği gibi zor soruların yanıtını arayacaktır. Toplantı, bu tehditlerin ve haliyle tartışmaların merkezinde yer alan ülkelerden olan Türkiye için kritik öneme sahip olacaktır.

VARŞOVA'YA GİDEN YOL: GALLER ZİRVESİ VE SONRASI

NATO'nun 2014'deki toplantısında öncelikleri, Afganistan'da 2003'ten beri devam eden NATO görevi, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, Ukrayna'nın geleceği ve Suriye'de artan IŞİD tehdidi olmuştur. İttifak'ın iç meseleleri konusunda ise ana gündemler NATO üyelerinin bütçelerinde savunmanın payı ile müşterek savunma konuları olmuştur. Toplantı neticesinde NATO Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü görevini bitirme kararı almıştır. Özellikle doğu cenahında Rusya'ya gözdağı vermek için ise Yüksek Hazırlıklı Acil Müdahale Gücü'nün oluşturulmasını, NATO'nun bölgedeki dönüşümlü askeri varlığının ve askeri tatbikatlarının arttırılması gibi bir takım önlemler alınmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte müttefiklerin müşterek savunmasındaki kararlılığının altı tekrar çizilmiş ve NATO'nun yıllardır çözmeye çalıştığı meselelerden olan üye devletlerin bütçelerinin %2'sini savunmaya, bunun da %20'sinin yeni gelişmiş ekipman tedarikine ve ARGE faaliyetlerine ayrılması kararı alınmıştır. Suriye'deki gelişmeler, IŞİD tehdidi, Libya'nın istikrarsızlığı gibi konular tartışmanın gündemine alınmış olsa da, bu meseleler İttifak'ın aldığı kararlarda geniş yer tutmamıştır.

Ancak toplantının yapıldığı 2014 sonundan beri NATO'nun karşı karşıya olduğu siyasi ve askeri atmosfer git gide karmaşıklaşmıştır. Bu süreç içerisinde Rusya ile olan rekabetin arttığı ve çekişmelerin yer yer gerginliği tırmandırıcı boyutlarda kendini gösterdiği gözlemlenmiştir. Diğer bir yandan IŞİD tehdidi hem daha geniş bir coğrafyaya yayılmış, hem de İttifak'ın merkezinde tezahür etmeye başlamıştır. Afganistan'daki güvenlik vaziyetinde umulan ilerleme kaydedilememiştir ve ülke yayılan radikal İslamcı tehditlerin nüfuz alanlarından biri olmaya devam etmektedir. Belki de bu süreçteki yegâne olumlu gelişme İran ile imzalanan nükleer anlaşma ve dolayısıyla NATO mensuplarının hissettiği İran'ın nükleer kabiliyetlerinden ötürü hissettiği tehdit algısının yumuşaması olmuştur. Ancak hem İran meselesi, Orta Doğu dengeleri ve İran'ın bölgedeki asimetrik yayılmacılığı konusunda, hem de füze savunması Rusya'nın da aralarında olduğu tehditler bağlamında önemini korumaktadır.

VAROLUŞSAL TEHDİDİN GERİ DÖNÜŞÜ: RUSYA VE NATO'NUN GELECEĞİ

Rusya Ukrayna'ya yaptığı müdahale ile NATO ülkelerinin umduğu bir ortak olmaktan çıkıp, zamanla NATO'nun kuruluş sebebi olan küresel ölçekte bir rakip olarak kendisini göstermeye başlamıştır. Moskova, Ukrayna topraklarını ilhak etmenin yanı sıra Doğu Avrupa ve Baltık Denizi kıyısındaki NATO ülkelerinin hava sahalarını ihlal ederek, NATO'nun yaptığı tatbikatlarda tehlikeli provokasyonlarda bulunarak ve çok büyük ölçekte ani askeri tatbikatlar yaparak hem NATO'ya gözdağı vermeye çalışmakta, hem tehditkâr bir duruş sergilemekte, hem de NATO'ya karşı kabiliyetlerini göstermektedir.

Diğer bir yandan Suriye'ye beklenmedik müdahaleyle Rusya yeni bir gerçeklik yaratmış ve kendisine Orta Doğu'da kalıcı bir askeri ve siyasi cephe açmıştır. Rusya müdahalesiyle Esad rejiminin hem askeri hem de siyasi açıdan ömrünü uzatmış ve rejime karşı dönen uluslararası görüşü tersine döndürüp Esad'ın varlığının geçici de olsa kabullenmeye başlanmasını sağlamıştır. Türkiye hava sahası ihlalleri ve devriye uçuşlarını tahrikleri ile gerilen Türkiye-Rusya ilişkileri, bu sürecin neticesinde düşürülen Rus jeti ile kopma noktasına gelmiştir.

Bunların yanı sıra Rusya askeri konuşlandırmaları ve tatbikatları ile ABD ile 1987'de imzalanan Orta Men-

zilli Nükleer Kuvvetler Anlaşması'nı ihlal etmiş ve karşılıklı güç çatışmasında nükleer silahların ve geleneksel caydırıcılık denklemlerinin tekrar gündeme gelmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda etki alanı olarak gördüğü coğrafyada askeri, ekonomik ve siyasi gücünün yanı sıra, bilgi manipülasyonu, etnik Rus gruplar üzerinde nüfuzunu gösterme, siber kaynaklarını kullanmak gibi daha muğlak ve müdahalesi daha zor bir doktrini benimseyen Rusya, klasik anlamdaki saldırı tanımlarını zorlayarak, NATO'nun caydırıcılık ve karşı koyma kabiliyetlerinin de altını oymuştur.

Tehdit değerlendirmelerinde devletlerarası savaşın önceliğini ve ihtimalini geçtiğimiz yıllarda düşüren NATO'nun, bu gelişmeler ışığında tehdit önceliklerini değiştireceği öngörülmektedir. Özellikle doğu cenahındaki eski Sovyet ülkelerinin ve gittikçe artarak Türkiye'nin hissettiği Rusya kaynaklı tehdit algısı, hem NATO'nun bu bölgelerdeki askeri gücünün boyutu ve kalıcılığı tartışmalarının, hem de nükleer caydırıcılık ve füze savunması gibi meselelerin tekrar yorumlanmasının toplantının gündeminde yer alacağını düşündürmektedir.

NATO'nun, başta Rusya olmak üzere rakiplerinin geliştirmekte olduğu siber kabiliyetler karşısında, kendi siber doktrini konusunda da önemli bir karar alması beklenmektedir. Bu karar çerçevesinde siber uzayın, kara, hava ve denizden sonra NATO için dördüncü operasyonel alan olarak ilan edileceğini ve bunun neticesinde NATO'nun siber savunma ve siber savaş yeteneklerini geliştireceği düşünülmektedir. Son yıllarda siber uzayın ve siber harbin düzenlenmesi üzerine de çalışmalarda bulunan NATO'nun, bu vesileyle siber alanda bir caydırıcılık oluşturmak için yetki alması beklenmektedir.

NATO'nun kendi kabiliyetlerini geliştirmesinin yanı sıra, Ukrayna, Finlandiya ve İsveç gibi NATO üyesi olmayan ancak NATO ile kuvvetli işbirliği temelleri bulunan ve Rusya yayılmacılığı tarafından tehdit altında olabilecek ülkelerle işbirliğinin ve karşılıklı yardımlaşmanın nasıl geliştirilebileceği ve NATO'nun Balkanlar, Kafkaslar ve Kuzey ile Doğu Avrupa'da genişlemesi tartışmalarının gündemde olacak olması muhtemeldir.

Ancak üye devletlerin Rusya'ya nasıl yaklaşılması gerektiği konusundaki fikir ayrılıkları mevcuttur.

Bununla birlikte olası bir NATO genişlemesinin hangi ülkeleri kapsayacağı ve üye olmayan devletlerle işbirliğinin tabiatı konusunda siyasi tabiatlı tartışmaların olması beklenmektedir.

YÜKSELEN TEHDİT: NATO'NUN GÜNEY CENAHİ

Galler Zirvesi'nden beri Türkiye'nin oluşturduğu NATO'nun güney cenahındaki tehditler artmaya devam etmiştir. Suriye ve Irak'ta, içlerinde NATO üyelerinin de olduğu IŞİD karşıtı koalisyonun operasyonları devam etse de, IŞİD'in hala kayda değer miktarda toprak, kaynak ve militan sahibi olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte IŞİD bu süreç içerisinde Libya, Yemen, Afganistan gibi ülkelerde toprak kontrol etme çabasına girmiş ve Afrika ile Asya'daki pek çok ülkede kendine bağlılık ilan eden örgütlerle erişim ağını genişletmiştir. 2001'den beri küresel terörle ve bunun baş yüzü El-Kaide ile mücadele eden NATO'nun karşısında artık yer yer El-Kaide'ye rakip, yer yer de onu tamamlayıcı yeni bir örgüt vardır.

IŞİD küresel genişlemesinin ötesinde NATO üyeleri için doğrudan tehdit olmaya başlamıştır. Türkiye'de, Fransa'da ve Belçika'da yapılan büyük çaplı saldırılar ve Amerika'da IŞİD'den ilham alan bireylerin yaptığı yalnız-kurt tipi saldırılar, örgütün niyetleri ve kabiliyetleri ile müttefiklerin yüzleştiği en büyük tehditlerden biri olduğunu göstermiştir. Suriye kaynaklı IŞİD gibi radikal terör örgütlerinin kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer kabiliyetler edinmesi ve bunu NATO ülkelerinde sansasyonel eylemler yapmak için kullanmaları ihtimali, felaket senaryoları dahilindedir. IŞİD, güvenlik vaziyetine etkisinin yanı sıra, NATO ülkelerindeki kırılğan nüfusları radikalleştirme ve bunun neticesinde de uzun vadeye yayılmış toplumsal sorunları tetikleme riskini de ortaya koymaktadır.

Güney cenahından doğan ve NATO'nun Ege sularında devriye görevi icra ederek hafifletmeye çalıştığı bir diğer mesele mülteci akımları olmuştur. Yükünü ekseriyetle Türkiye'nin çektiği bu mesele, Avrupa ülkelerindeki tehdit algılarının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Bir diğer yandan mülteci karşıtı aşırı sağ hareketlerin halk nezdinde destek kazanmaya başlamış olması, Avrupa'nın ve dolayısıyla NATO'nun yüzleşmesi gereken sorunlar haline gelmiştir.

Bunlardan ötürü 2014 Galler Zirvesi'nden farklı olarak NATO'nun önümüzdeki hafta ağırlık vereceği temel konulardan birinin İttifak'ın güney cenahı olduğu düşünülmektedir. Ancak buradaki tehditleri de devletler birbirlerinden farklı şekilde yorumlamaktadır. Örneğin Kanada için güney cenahından kaynaklı tehditler IŞİD'den ilham alan militanlar iken, Almanya için tehdit Suriye'den geri dönen IŞİD militanlarının bir eylem yapmasıdır; Türkiye'de ise füze saldırılarından, karmaşık terör saldırılarına kadar geniş bir tehdit yelpazesi görülmektedir. Dolayısıyla devletlerin ortak politikanın ne olacağı konusunda tehdit algıları ve önceliklerinden dolayı ihtilafa düşmeleri olasıdır. Bu konu özellikle 2003 Irak müdahalesi sonrasında Orta Doğu'da askeri müdahaleden kaçınan üye ülkelerin ve askeri müdahalenin ehemmiyetini düşünen ülkelerin arasındaki anlaşmazlıklardan ötürü daha da zorlaşmaktadır.

NATO'NUN İÇ MESELELERİ

NATO, evrilen tehdit ortamına karşı nasıl yanıt vereceğini tartışırken, bir yandan da iç meselelerini gündeme getirecektir. Burada başı çeken konulardan biri İttifak'ın yıllardan beri vurguladığı yük paylaşımı olacaktır. İttifak'ın temel prensiplerinden olan bu husustaki tartışma, Avrupalı ülkelerin savunma harcamalarını düşük tutması ve müşterek savunma konusunda Amerika'ya bel bağlaması üzerinden şekillenmektedir. Her ne kadar Galler Zirvesi'nden beri bu konuda somut adımlar atılmaya başlanmış olsa da, yük paylaşımının ne yönde olacağı konusunda hala ihtilaflar mevcuttur. Avrupa'nın tehdit algısı artan IŞİD tehdidi ile değişmiş olsa da, bu konuda alınacak önlemlerin sadece savunma alanında değil, aynı zamanda kolluk kuvvetleri ve istihbarat gibi alanlarda da olduğu düşünülürse, bütçe önceliklendirmeleri konusunda tartışmaların olabileceği düşünülmektedir.

Bir diğer iç mesele de toplantının hemen evvelsine denk gelen İngiltere'nin Avrupa Birliği üyeliğinden çıkma kararını aldığı referandumdur. Brexit olarak adlandırılan bu senaryo, daha şimdiden İngiliz ve Avrupa ekonomilerine zarar vermeye başlamış, iki taraf arasındaki siyasi gerilimi tırmandırmış ve Avrupa'da aşırı sağcı partiler tarafından benzer referandumların yapılması çağrısını ardında getirmiştir. NATO için öncelikli olan, ama içlerinde Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki şerhinin de olduğu nedenlerden ötürü karma-

şık meselelerden biri AB-NATO işbirliğidir. Bundan ötürü AB'nin siyasi geleceği ve NATO ile nasıl bir ortak gelecek tayin edebileceği de tartışma konularından olacaktır.

TÜRKİYE GÖZÜNDEN VARŞOVA ZİRVESİ

Yukarıda sayılan bütün tehditlerin merkezindeki ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Suriye ile Irak'ta devam eden çatışmaların etkilerini en çok hisseden ve IŞİD'in terör eylemlerine en çok maruz kalan Türkiye, aynı zamanda mülteci meselesindeki ana yükü üstlenmeye devam etmektedir. Bununla birlikte Ankara'nın özür dilemesi ile birlikte geçtiğimiz hafta içerisinde Rusya ile bir yakınlaşma dönemi başlamış olsa da, NATO'nun kurulmasından çok öncece dayanan Türkiye-Rusya rekabetinde stratejik denge hem Karadeniz'de hem de Suriye ve Doğu Akdeniz'de Rusya lehine işlemeye devam etmektedir.

Her ne kadar bu konuları en akut yaşayan ülkelerden biri Türkiye olsa da, üye devletler arasındaki siyasi görüşlerde ve tehdit algılarındaki farklılıklarından dolayı Türkiye'nin bakış açısının müttefikler tarafından da önceliklendirilmesini sağlaması güç olacaktır. Bunun bir olası örneği Rusya karşısında olacaktır, zira Rusya ile mücadelede geleneksel olarak eski Varşova Paktı üyeleri doğu cenahının önceliklendirmesini isterken, Türkiye'nin güney cenahındaki Rus faaliyetlerine karşı da kendi duruşuna taraftar toplaması gerekecektir. Türkiye'nin durumunu zorlaştıran bir diğer mesele de Suriye iç savaşının gidişatı konusunda diğer müttefikleri ile olan fikir ayrılıklarının devam etmesidir. Bunun ise başlıca örneği Türkiye'nin PYD konusundaki hassasiyetlerinin Avrupalı müttefikleri ve ABD nezdinde karşılık bulmamasıdır.

Kendisini gittikçe karmaşıklaşan bir tehdit ortamının içerisinde bulan Türkiye'nin, NATO'daki müttefikleriyle istihbarat paylaşımı, sınır güvenliğinin sağlanması, siber güvenlik, füze savunması gibi pek çok konuda işbirliği yapmaktan yararlanacağı görülmektedir. Ancak Ankara'nın kendi hassasiyetlerini ve önceliklerini müttefiklerine iletmede güçlüklerle karşılaşması mümkündür. Yine de toplantının sonuçlarının NATO ve Türkiye'nin geleceği açısından önemli değişikliklere yol açabileceği düşünülmektedir.

EDAM Dış Politika ve Güvenlik
Bilgi Notu

Temmuz 2016

NATO Varşova Zirvesi'nde Bizi Neler Bekliyor?

Doruk Ergun
Araştırma Görevlisi, EDAM